

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.11 : 342.5

Фрицький Ю. О., д.ю.н., професор, завідувач
кафедри конституційного, адміністративного
та фінансового права університету «Україна»

Проблеми сутності влади як правової категорії

На основі аналізу праць вчених досліджуються правові проблеми влади як правової категорії. Також розроблені ґрунтовні висновки та пропозиції, щодо встановлення проблеми сутності влади як правової категорії.

Ключові слова: влада, елементи, суб'єкти та об'єкти, ознаки влади, держава і суспільство.

На основе анализа трудов ученых исследуются правовые проблемы власти как правовой категории. Также разработаны обстоятельные выводы и предложения по установлению проблемы сущности власти как правовой категории.

Ключевые слова: власть, элементы, субъекты и объекты, свойства власти, государство и общество.

On the basis of the analysis of works of scientists legal problems of the power as legal category are investigated. Also prepare a detailed conclusions and proposals to establish the nature of power problems as a legal category.

Key words: power, elements, subjects and objects, properties of the power, state and society.

Актуальність теми. В період панування у науці марксистсько-ленінської методології щодо проблеми влади, з одного боку, існував певний вакуум відносно врахування постулатів світової науки з цього питання, а з іншого боку, це безумовно відобразилося на мірі розробки цього питання.

Слід відзначити, що радянська наука державного права взагалі не досліджувала сутність влади, навіть всі підручники «Радянського державного права» не містили в собі розділу, який би торкався цієї важливої проблеми.

Виклад основного матеріалу. Виключення торкається лише А.І. Лепешкіна, який з позиції марксистсько-ленінського вчення, досліджував окремі питання влади, вважаючи, що влада — це організоване панування класу, який здійснює державне керівництво суспільством (диктатуру) головним чином через державний апарат. На підставі такого визначення, автор робив висновок, що без влади, робітничий клас не в змозі виконати до кінця свою історичну роль, а саме, забезпечити побудову комунізму.

Найважливішими ж принципами радянської влади А.І. Лепешкін вважав: союз робітничого класу з селянством; суверенність; керівну роль КПРС; інтернаціоналізм і принцип національної суверенності; єдність влади [1].

Одночасно не отримали досить повного висвітлення такі питання, як походження влади у сучасний період, з'ясування її елементного складу та співвідношення цих елементів, визначення джерела влади тощо. Виходячи з цього доцільно проаналізувати погляди українських вчених відносно з'ясування згаданих проблем в сучасний період.

Так, сучасний словник російської мови дає таке визначення влади. «Влада:

1) це право і можливість розпоряджатися ким-небудь, або чим-небудь, підкоряти своїй волі;

2) політичне панування, державне управління та його органи» [2].

Впадає в очі те, що згідно з цим визначенням влада безпосередньо пов'язана лише з державним управлінням та його органами. І це не випадково, адже за всі роки існування радянської влади остання здійснювалася лише і виключно жорсткою виконавчою владою та її органами.

У «Радянському енциклопедичному словнику» давалося таке визначення влади: «Влада, у загальному смислі, є спроможність і можливість робити певний вплив на діяльність, поведінку людей за допомогою певних засобів – волі, авторитету, права, насильства (родинного, державного, економічного та іншого); політичне панування, система державних органів» [3].

В Українській Радянській енциклопедії поняття влади розумілося як цілеспрямований вплив класу, групи, або людей (носії влади) за допомогою певних засобів (зброяння влади) на підвладних (класи, групи, особу), внаслідок чого підвладна сторона змушена виконувати волю носія влади [4].

Подібне визначення міститься і у «Енциклопедичному словнику – Конституционное право». Під владою розуміється можливість управляти, командувати, розпоряджатися людьми, матеріальними об'єктами, територіями. Здійснюється шляхом авторитету, слова, акту, дії, в тому числі примусу [5].

Найбільш вдало, на наш погляд, визначення поняття влади здійснив Ю.С. Шемчушенко. Він відзначає, що влада – багатогранне суспільно-політичне і правове поняття. Існують різноманітні його визначення, зокрема, влада це: відносини між людьми, коли одні командують, а інші підкоряються; здатність досягти поставленої мети; спроможність соціально-політичної системи забезпечувати виконання прийнятих нею рішень; спосіб самоорганізації людської спільноти, заснованої на розподілі функцій управління і виконання; можливість і здатність проводити свою волю.

Влада завжди передбачає взаємодію її агентів, що ґрунтується на підлеглості одного іншому. Якщо така підлеглість відсутня, тоді немає і влади. Ця властивість (взаємодія) є характерною для визначення структури влади, тобто її елементів: суб'єкту (особа або орган (організація), які наділені правом розпоряджатися); об'єктом (особа або орган (організація), до яких звернене розпорядження та які зобов'язані його виконувати; правові та інші умови і засоби взаємодії суб'єктів та об'єктів влади [6].

Одночасно не можна погодитися зі ствердженням, що влада це вольове відношення між людьми, у якому ті, що мають владу визначають, використовуючи різні засоби і методи, програму поведінки підвладних осіб, що це реальна можливість здійснення своєї волі у соціальному житті суспільства, нав'язування її іншим людям, використовуючи при цьому різні засоби і методи, включаючи і примус. Звідси стає зрозумілим, що влада це завжди двохстороннє відношення, де воля носія влади у владовідношеннях здійснюється через підпорядкування підвладного.

У суспільстві влада є необхідною, тому що за її допомогою забезпечується нормальне функціонування всіх соціальних суб'єктів, вона стоїть на варті організованості і порядку, передбачає скоординованість дій різних елементів держави і суспільства.

Слід відзначити, що це визначення влади не розкриває її сутності, оскільки зводить її лише до сили, на підставі якої виникають суб'єкти – носії влади, з одного боку, і

підвладні, тобто більшість людей, з другого. У зв'язку з цим, виникає питання: як же бути з народовладдям, виразником якого є саме підвладні, а не так звані носії влади?

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що влада у загальному смислі – це здатність і можливість здійснювати визначальний вплив на діяльність, поведінку людей за допомогою певних засобів, волі, авторитету, насильства, сили, права, системи державних органів, громадських об'єднань тощо.

На підставі цього визначення, яке ні в якому разі не претендує на вичерпну повноту, можна виділити спеціальні ознаки влади, виходячи з її багатозначності. Це:

- спроможність, право і можливість розпоряджатися кимось або чимось;
- здійснювати вирішальний вплив на долі, поведінку і діяльність, звичаї і традиції людей за допомогою різного роду засобів – права, закону, авторитету, волі, сили, примусу;

- політичне панування над людьми, їх спільностями, угрупованнями, утворення продуманої системи державних органів;

- наявність осіб, органів, які наділені відповідними державними адміністративними повноваженнями, або володіючими певного роду впливом, повноваженнями, визначеними законодавством, або привласненням їх собі.

Визначені ознаки влади нерозривно пов'язані з мистецтвом влади, яке включає певний перелік засобів владної діяльності, спроможність в межах закону, а в окремих випадках і за межами закону, до маневрування, погодження, компромісів, а також до поступлень, утискування, впливу, розрахунку, хитрості, ухильності, бажаної користі тощо.

На сучасному етапі розвитку України у зв'язку з політико-економічними процесами, які відбуваються у суспільстві, подальша розробка теорії влади набуває особливої актуальності, яка виявляється у необхідності створення відповідної теорії і бази даних для влади, складовими якої можуть бути:

- перш за все, самі люди, адже до влади молодій державі України постійно приходять нові люди, яким вкрай необхідна єдина і цілісна наука про владу, яка визначає і розкриває її зміст;

- необхідно упорядкування і систематизація всіх ідей і знань про владу, зокрема, про державний устрій;

- в процесі докорінної зміни всього суспільного ладу виникла нагальна необхідність генерування нових ідей в науці про владу, які вимагають свого вирішення, оскільки в перехідний період в умовах ринкової економіки і у владі, і в економіці в умовах ринку і формування нових суспільних відносин є багато загального і особливого, яке розвивається на підставі єдиних законів;

- в умовах побудови правової держави і громадянського суспільства, поділу влади, утвердження цивілізованих форм у взаємовідносинах, методах владарювання необхідним є пошук нових форм здійснення вказаних відносин;

- нагальною необхідністю є використання власного досвіду, інших країн, і не тільки західних та США, а й країн, як і Україна після розпаду СРСР, що знаходяться приблизно в однакових умовах, зокрема Росія, Білорусь, Грузія тощо;

- одночасно уявляється необхідним розумно використовувати досвід побудови владних відносин, враховуючи специфіку України, її історичних традицій, менталітету тощо;

- у процесі організації і функціонування влади вкрай необхідна охорона інте-

лектуального багатства України, одночасно не відкидаючи як досвіду дореволюційної України і Росії, так і знання, які здобуті вітчизняними дослідниками;

- перехід до нових можливостей, тобто глибока розробка питань не лише теорії, а й практики влади, які допоможуть як державним органам, так і населенню України, зрозуміти і дати власне розуміння процесам, які відбуваються у державі і суспільстві в сучасний період.

Безумовно, уявляється необхідним вивчення механізмів влади і того, яким чином вона впливає на політичне виховання людей.

Звичайно, можна сперечатися щодо того, яка з ознак влади є вирішальною, яка повинна бути теорія влади в сучасний період, або слід виходити із того, що остання не безпредметна, вона функціонує у такому середовищі, як суспільство. Тому є певні підстави вважати, що вихідним елементом всілякої організації соціального життя є, перш за все, державна влада. Що ж стосується складових цієї влади, то у юридичній і філософській науці спостерігаються також різні погляди з цього питання.

Висновок. Таким чином, аналізуючи сутність суспільної влади, сучасні вчені, на жаль, дуже часто, концентрують увагу на загально філософських категоріях: субстанція або відношення, діяльність або стан, реалізація інтересів або здатність, вираз політичної активності або захист інтересів, спроможність застосовувати силу або спрямовувати поведінку людей, можливість здійснювати волю, приймати відповідні акти, тощо, не концентруючи увагу перш за все саме на юридичному аспекті дослідження такого складного феномену як влада.

ЛІТЕРАТУРА:

1. А.И. Лепешкин. Курс советского государственного права. Государственное из-во Юридической литературы. М., 1961. — С. 245-289.
2. Ожегов С.И. Словарь русского языка. - М.: «Русский язык», 1986. — С. 74.
3. Советский энциклопедический словарь. — М.: «Советская энциклопедия», 1980. — С. 232.
4. Українська Радянська енциклопедія. — К., т. 2, видання друге, Головна редакція Української Радянської енциклопедії, 1978. — С. 331.
5. Конституционное право. Энциклопедический словарь. Изд-во НОРМА, М., 2001. — С. 94.
6. Юридична енциклопедія. Т. 1. — К.: Вид-во «Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана», 1998. — С. 489-490.